

СПРАВА «Л.Т. ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF L.T. v. UKRAINE)

(Заява № 13459/15)

Стислий виклад рішення від 06 червня 2024 року

У січні 2014 року в присутності безоплатного захисника, якого залучив слідчий, заявниці було пред'явлено обвинувачення в умисному нанесенні легких тілесних ушкоджень іншій особі. За результатами проведеної стаціонарної судово-психіатричної експертизи заявниці комісія психіатрів склала акт, в якому зазначила, що заявниця була нездатною усвідомлювати та контролювати свої дії, а також була недієздатною як під час вчинення кримінального правопорушення, так і під час оцінки її стану, і за станом здоров'я потребувала поміщення до психіатричного закладу зі звичайним наглядом. Під час підготовчого засідання у Київському районному суді міста Полтави (далі – районний суд) заявниця дізналася, що захисник ознайомився з матеріалами справи за її відсутності і не повідомив її про це. Заявниця неодноразово зверталася до районного суду та до прокуратури із заявою про надання їй дозволу на доступ до матеріалів кримінального провадження. У відповіді прокуратура зазначила, що заявниця мала діяти через свого захисника, оскільки вона була особою, щодо якої було подано клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Відповіді від районного суду вона не отримала. Заявниця скаржилася до районного суду на бездіяльність її захисника і відсутність співпраці, а також клопотала про призначення їй іншого захисника. Заявниця також оскаржила висновок судово-психіатричної експертизи та вимагала проведення нової. Під час судового засідання, де заявницю представляла новий захисник, районний суд задовольнив клопотання прокурора про розгляд справи за відсутності заявниці та зобов'язав заявницю залишити зал суду. Суд ухвалив, що оскільки справа стосувалася застосування примусових заходів медичного характеру, провадження мало проводитися за відсутності заявниці, а її інтереси мала представляти її захисник. Водночас суддя просив захисника не повідомляти заявницю про дату наступного засідання. Наступне судове засідання районний суд провів без присутності заявниці. Захисник заявниці не оскаржувала допустимість жодного з доказів, не висувала жодних заперечень чи зауважень і залишила ухвалення рішення на розсуд суду. Районний суд постановив ухвалу, в якій на підставі акту судово-психіатричної експертизи встановив, що заявниця не могла бути притягнута до відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і потребувала примусового лікування у психіатричному закладі зі звичайним наглядом. Захисник заявниці не подала апеляційну скаргу на ухвалу. Заявниця особисто подала апеляційну скаргу на ухвалу суду. Вона стверджувала, що районний суд свавільно видалив її із зали засідання та розглянув справу за її відсутності, позбавивши її можливості подати свої зауваження, допитати свідків і захистити себе особисто, що вона була позбавлена доступу до матеріалів справи і

що призначені державою захисники були явно неефективними та відмовилися вжити заходів для захисту її інтересів, у тому числі подати апеляційну скаргу на ухвалу про примусове лікування у психіатричному закладі. Апеляційний суд Полтавської області (далі – апеляційний суд) ухвалив закрити апеляційне провадження без розгляду справи по суті та встановив, що згідно з українським законодавством у таких справах лише захисник або законний представник заявниці мав право подавати апеляційну скаргу. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ повернув касаційну скаргу заявниці без розгляду з тих же підстав, що й апеляційний суд. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на несправедливість кримінального провадження щодо неї, яке призвело до ухвалення рішення про поміщення її до психіатричного закладу. Заявниця також висунула інші скарги за пунктами 1 і 4 статті 5 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції на відсутність доступу до апеляційного оскарження у кримінальному провадженні щодо неї, що її поміщення до психіатричного закладу було незаконним і вона не мала можливості ініціювати перегляд законності такого поміщення до психіатричного закладу. Розглянувши скарги заявниці Європейський суд звернув увагу, що хоча згідно з національним законодавством у редакції, чинній на момент подій, присутність заявниці у судовому засіданні не була обов'язковою, така присутність передбачалася, якщо стан здоров'я дозволяв їй брати ефективну участь у провадженні. Європейський суд зазначив, що для справедливості провадження було необхідним, щоб заявниця була присутня у засіданні та мала можливість брати в ньому участь разом зі своїм захисником і що присутність лише захисника під час провадження не могла компенсувати відсутність у заявниці можливості викласти свою позицію у суді. Європейський суд зауважив, що обидва захисники були по суті пасивними і не діяли в найкращих інтересах заявниці, попри той факт, що сама заявниця послідовно заперечувала обвинувачення та оскаржувала результати судово-психіатричної експертизи, а також спосіб її проведення. До того ж у цій справі захисник заявниці не лише не подала апеляційну скаргу, але й підтримала прокурора, виступаючи за закриття апеляційного провадження, ініційованого самою заявницею, попри важливість предмета спору для заявниці та наявність очевидних підстав для оскарження. З огляду на наведене Європейський суд дійшов висновку, що надана заявниці правова допомога була серйозно та явно недостатньою, що недоліки отриманої заявницею правової допомоги завдали шкоду з огляду на відсутність у заявниці можливості виправити чи будь-яким чином зменшити негативний вплив такої допомоги на результат провадження щодо неї. Європейський суд вказав, що оскільки заявниця не мала можливості подати апеляційну скаргу особисто, а захисник заявниці також не подала апеляційну скаргу всупереч бажанню заявниці – заявниця не мала доступу до цього засобу юридичного захисту і це мало незворотні наслідки для результату провадження та

її прав. Європейський суд, беручи до уваги всі зазначені фактори, зокрема необґрунтоване видалення заявниці із залу суду першої інстанції в поєднанні з наданою їй неефективною правовою допомогою, і відсутністю будь-якого належного обґрунтування ненадання їй можливості особисто подати апеляційну скаргу у кримінальному провадженні щодо неї, дійшов висновку, що права заявниці були порушені такою мірою, що це підірвало загальну справедливість провадження та констатував порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Щодо інших скарг заявниці, Європейський суд дійшов висновку, що він розглянув основні юридичні питання, порушені в цій справі, і немає потреби в окремому розгляді прийнятності та суті цих скарг.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує прийнятною скаргу за статтею 6 Конвенції на справедливість кримінального провадження з огляду на відсутність заявниці у судових засіданнях, низьку якість наданої правової допомоги та відсутність доступу до апеляційного оскарження;
2. Постановляє, що було порушено пункт 1 і підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що немає потреби розглядати прийнятність та суть скарг за статтею 5 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції;
4. Постановляє, що: (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу: (I) 5 400 (п'ять тисяч чотириста) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди; (II) 3 800 (три тисячі вісімсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на рахунок, вказаний паном Левицьким; (III) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.